

Література

1. Линниченко И. А. 15-летие Одесских Высших женских курсов// Одесские новости. — 1918. — 6 окт. — С. 4.
2. Одесские ВЖК в 1909 г. //Журнал МНП. — 1910. — № 11. — С. 3.
3. Одесские новости. — 1918. — 6 сент. — С. 1.
4. Прибавление к “Одесским новостям”. — 1918. — № 10815. — С. 2.
5. Одесские новости. — 1918. — 23 окт. — С. 3.
6. Одесские новости. — 1918. — 27 окт. — С. 3.
7. Одесские новости. — 1918. — 1 нояб. — С. 3.
8. Одесские новости. — 1918. — 2 нояб. — С. 3.
9. Одесские новости. — 1918. — 29 окт. — С. 4.
10. Одесские новости — 1918. — 2 нояб. — С. 3.
11. Одесские новости — 1918. — 13 окт. — С. 4.
12. Одесские новости — 1918. — 27 окт. — С. 2.
13. Добролюбовский А. Из истории педагогического университета. — С. 8–31.

М. П. Місержи

Школа-інтернат №2

ПОЛІТИЧНА ПРОПАГАНДА І ДЕМОКРАТИЧНІ ПРОЦЕСИ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА РІВЕНЬ РОЗВИТКУ (за матеріалами діяльності НРУ (1989–1992 рр.)

При використанні терміна “пропаганда” маємо на увазі діяльність, яка здійснюється з метою розповсюдження системи певних ціннісних орієнтацій в суспільній свідомості людей. Зокрема мова йде про систему поглядів, якими б керувалася молода Українська держава, надання цій системі ґрунтового значення у виробленні політичного курсу. Політичні сили, які нині існують в Україні, переконуються на практиці, що не може бути суспільства без певної ідеології. Ідеологія — це один з елементів суспільної свідомості. Через ідеологію суспільство чітко усвідомлює собі тенденції свого розвитку, свої інтереси та визначає норми поведінки людей в тій чи іншій ситуації.

Історичні умови розвитку українства склалися таким чином, що проблема національної консолідації не була вирішена протягом століть. Отже, набуття українським суспільством нової соціальної якості відбувається в процесі соціально-культурної трансформації, яка пе-

редбачає зміни не тільки в економічній сфері, але, що сьогодні чи не більш актуальне, зміни у формуванні світоглядних орієнтирів. Внаслідок цього треба звернути увагу на ті ідеї, сукупність яких складає фундамент ідеології національного відродження. Кожне ознайомлення з культурно-історичною традицією українців показує, що першими серед перших є ідеї суспільної, національної злагоди, співробітництва народів і держави, сумлінної праці, соборності, діховності, екології та охорони здоров'я [1].

У цьому контексті варто розглядати призначення держави та інших складових політичної системи суспільства, зокрема діяльність політичних партій, існуючих сьогодні в Україні. Перш за все необхідно встановити чесні правила конкурентної боротьби за владу.

Умови демократичних перетворень примушують інакше розглядати місце і роль політичних партій. В основі діяльності політичних сил має бути пошук ефективних дій зняття кризової напруги в самій основі соціального буття людей. Тобто визначаємо, що важливим є питання розгляду основних форм політичної боротьби. На всьому пострадянському просторі боротьба за владу проходить з використанням усіх доступних методів: усвідомлення політичних інтересів, розгортання інформаційної війни, загострення відносин між різними гілками влади.

Розглядаючи ці закономірності в політичному житті сьогоденної України аналітики приходять до висновку про наявність чітких методів політичної боротьби, які останнім часом все частіше отримують назву політичних технологій. В поняття "політичні технології" входить, безумовно, і політична пропаганда.

Політична пропаганда є саме тим інструментом, без якого не можливе нормальне функціонування політичного життя суспільства. Політична пропаганда являє собою інструмент ідеології і є атрибутом життя будь-якого цивілізованого суспільства, тому що вона (пропаганда) впливає з самої природи соціальних відносин, які реалізуються у суспільстві через спілкування. Тому політична пропаганда має своєю метою створити та закріпити серед певної аудиторії систему політичних ідей, орієнтованих на будівництво національної Української держави.

Слід зазначити, що при розгляданні поняття "політична пропаганда", як однієї з складових політичних технологій, повинна бути нау-

кова основа з поправкою на нестабільність і плинність політичного життя. Науковці роблять спробу визначити основні принципи положення формування концепцій трансформації політичної пропаганди в сучасних умовах.

Серед наукового доробку вивчення поняття і терміна “політична пропаганда” варто зазначити дослідження М. І. Скулено [2], В. М. Корлько [3], В. Г. Слюсаренко [4], які виділяють новий зміст поняття “політична пропаганда” і її нові форми та засоби здійснення на практиці.

Варто зазначити, що невирішеними залишається низка проблем, серед яких: 1) виявлення шляхів вдосконалення системи політичної пропаганди; 2) вплив політичної пропаганди на формування соціального складу сучасних партій.

Отже, дана стаття ставить за мету окреслити основні закономірності розвитку політичної пропаганди та її вплив на хід демократичних процесів в Україні наприкінці 80 — початку 90-х років на прикладі НРУ.

На фоні становлення і розвитку багатовекторного партійного поля в Україні перед науковцями стає завдання об’єктивного і всебічного розгляду розвитку політичної пропаганди. Вітчизняна пропаганда має даже теоретиків, і ця обставина є причиною того, що в Україні недостатньо досліджується сучасна трансформація пропаганди. Однак з моменту появи багатьох політичних сил в українському суспільстві все частіше в науковій літературі поширюється теза про необхідність більш широкого тлумачення категорії “пропаганда”, маючи на увазі не тільки спосіб переконання, але й емоційний вплив на певні верстви населення [5].

Як показує аналіз діяльності політичних партій, особливо в період останніх парламентських виборів 2002 р., а також президентських виборів 2004 р., з’являються різні нові форми політичної пропаганди. Наприклад, пропаганда політичної партії або громадської організації як соціального інституту. Так політична партія може виступати спонсором того чи іншого соціального або економічного проекту.

Таким чином, поняттю “політична пропаганда” в сучасних умовах повинні бути притаманними як мінімум дві нові якості: 1) трансформація політичної пропаганди та її розвиток у відкритому су-

пільстві; 2) в формуванні політичної пропаганди повинен бути системний підхід.

Мусимо відзначити, що розробка системного підходу передбачає перехід від емпіричного рівня досліджень до її теоретичного аналізу. Теоретичний аспект дозволяє з'ясувати загальнозначне у її розвитку. Без попереднього вирішення цього питання стає неможливим вирішення інших питань. Без цього неможливо зрозуміти сутність пропаганди.

Не викликає суперечок визначення того, що політична пропаганда модернізується. Тобто модернізуються методи та прийоми пропагандистської діяльності. Цей процес не обмежується окремими змінами, а приводить до кардинальної зміни всієї суті пропаганди. Все це означає, що якщо політична пропаганда розраховує на успіх, повинна базуватись на розумінні процесів, які відбуваються в суспільстві.

Користуючись термінологією соціологічної науки, більш ширше можна зрозуміти це поняття та його зв'язок з суспільними відносинами. Кажучи мовою соціології: пропагандистський вплив зв'язує “комунікатора людину, яка передає інформацію, і реципієнта — людину, яка приймає інформацію, відносинами координації.” Координатор не може наказувати реципієнту коїти припущене дійство, але він може спонукати його зробити це добровільно.

Вищенаведені терміни “комунікатор” та “реципієнт” свідчать про те, що саме комунікатор є безпосереднім реалізатором пропагандистського впливу і учасником процесу переконання. Звичайно, при певних умовах переконання може сполучатися з загрозами, стралом. Подібні симбіози зустрічались в історії розвитку тоталітарних режимів. Згадаймо сталінську пропаганду. Тотальний тиск на культуру, суспільні відносини, свідомість і почуття народних мас допомагав ідеологам тоталітаризму здійснювати й такі пропагандистські прийоми, як “навішування ярликів, присвоєння прізвиськ (ворог народу, дисидент тощо)” [6].

Але пропаганда “інструмент демократії”. “В демократическом обществе нельзя прийти к власти и держат ее никаким другим путем как методом убеждения мас. Любой другой путь означает поправление демократии, скативание к тирании” [7].

Отож на запитання: кому потрібні сьогодні політичні технології,

в яких важливе місце відводять політичній пропаганді? Відповідь може бути тільки одна. Всім, хто спробує будувати в Україні відкрите суспільство на принципах ідеологічного плюралізму.

Нині здійснюється структурно-функціональна трансформація політичної пропаганди. Визначається це соціально-економічними та науково-технічними процесами, тобто макроумовами. Багатопартійність і складність зазначених процесів, становлення нових норм суспільного життя, зростання рівня загальнополітичної свідомості, національної свідомості постійно вимагають дальшого вдосконалення форм і методів організації пропаганди, підвищення ефективності пропагандистської роботи.

Кінець 80 — початок 90-х років ХХ ст. були в історичному сенсі важливими для України. Саме тому, що це був період започаткування системи тих ціннісних орієнтацій та національного чинника, які вже згадувалися. Отже в цей складний історичний момент на політичну арену виходить Народний Рух України. Зауважимо, що Народний Рух України на етапі існування як громадсько-політична організація об'єднав у своїх рядах українську національну еліту. Але членами Руху була велика кількість росіян, євреїв, татар та представників інших національностей. Однак це не заридило тому, що вони прониклися єдністю національного духу, вірою в неповторну цінність духовних засад нації, в необхідність забезпечення прав і свобод індивіда.

Нові завдання, продиктовані незалежницьким курсом держави, спрямованим на її розбудову і зміцнення, змусили Народний Рух України починати іншу, більш прогресивнішу та цілеспрямовану пропагандистську роботу задля розбудови держави. “Всі сьогодні — Рух та інші національно-демократичні сили повинні працювати на впровадження конкретної ефективної програми по декомунізації нашого життя, над виробленням стратегії і тактики, утвердження принципів державності, що є змістом другого етапу сучасної національно-демократичної революції. Перший її етап завершився здобуттям де-юре незалежності України” [8].

Після проголошення Акта державної незалежності Україні відбувається певна зміна змісту Програми Народного Руху України відповідно до ситуації, яка склалась в країні. Якщо впершому варіанті ставилась мета “... створення суверенної Української держави, яка

будуватиме свої стосунки з іншими республіками СРСР на підставі нового союзного договору “, то змінена Програма визначила мету Руху в двох положеннях: “1) досягнення державної незалежності України; 2) створення ненасильницькими методами демократичної республіки” [9].

Народний Рух України розпочинає роботу у напрямку створення умов для впровадження реального політичного і економічного суверенітету України. Ухвали Координаційної Ради Народного Руху за період від других зборів свідчать про те, що шляхом серйозної організації своєї пропагандистської роботи Рух намагається добитись певних результатів по розширенню своїх прихильників. Засідання Координаційної Ради 10 листопада 1991 року ухвалює: “пункт третій: видати масовим тиражем брошуру “Що таке “Рух” (українською і російською мовами) — відповідальний Богдан Теленько. Пункт четвертий: крайовим організаціям западного регіону організувати систематичні поїздки агітаційних груп на Схід України та надавати допомогу спорідненим організаціям [10]. Напередодні третього з’їзду НРУ Координаційна Рада також розглядає питання, які пов’язані з організацією пропаганди задля розповсюдження ідеї національного будівництва в Україні. В ухвалі від 23 лютого 1992 року говориться про форми і методи пропагандистської роботи та організації газети: Руху. Доповідач: Олександр Лавринович — “через всі доступні засоби інформації сповестити населення про протизаконність проведення загальносоюзного референдуму, використовувати трибуну робітничих зборів, політінформацій, інших зібрань для пропаганди ідеї державної незалежності України; через друковані видання організацій Руху формувати громадську думку стосовно участі в референдумі, вести збір підписів громадян за державну незалежність України, створити мобільні агітаційні групи для виїзду на село з пропагандистськими цілями; виготовляти листівки, плакати, транспортанти” [11].

У цьому руслі Народний Рух розгортає масову агітаційно-пропагандистську акцію “Рухівська хвиля”. В положенні говориться, що мета “Рухівської хвилі” — найширше розповсюдження рухівських ідей на теренах України, служити налагодженню обміну досвідом пропагандистської роботи між організаціями Руху є допоміжним чинником для проведення зборів громадян по створенню ініціативних груп акції “Референдум” та проведенню самого збирання підпи-

сів направлена на активізацію роботи районних організацій Народного Руху У країни [12].

Далі в документі повністю роз'яснюється форма проведення цієї рухівської акції. “Рухівська хвиля” — це масова пропагандистська акція, яка розрахована на силу і дійсні можливості районних та крайових організацій. Вона проводиться за такою формою: проводиться різноманітні агітаційно-пропагандистські масові акції (лекції, слухання-демонстрації кіноматеріалів, дискусійні вечори, виставки агіт-матеріалів, вечори художньої самодіяльності, мітинги, пікети тощо). Розраховувачи на власні сили Крайовий Рух готує і створює похідні агітаційні модулі, які являють собою суміжність людських та технічних та автомобільних засобів. Розробляючи план проведення акції Крайовим Радам необхідно задіяти до роботи максимальну кількість районів, планувати участь у акціях членів Центрального Проводу депутатів Верховної Ради (фракція Руху) [13].

Широке коло зацікавлень в діяльності Народного Руху України кінця 80 — початку 90-х років ХХ століття: державна українська ідеологія, формування багатопартійності, входження України в світову спільноту свідчить про те, що державні демократичні процеси та НРУ як партія демократичного спрямування мали спільні завдання, які потрібні були Україні. Отже, оцінюючи стан вивченості проблеми трансформації та розвитку політичної пропаганди в сучасних демократичних умовах, який розглядався на прикладі діяльності Народного Руху України (1989 — 1992 рр.), слід відзначити, що актуальними сьогодні є такі завдання: на основі всебічного вивчення літератури та джерел із згаданої проблеми провести аналіз системи пропаганди в Україні на сучасному етапі; вивчення специфіки пропагандистської діяльності різних політичних партій; з'ясування необхідності активізації пропагандистського фактора в розвитку української демократичної держави.

Література

1. Андрущенко В. Ю, Михальниченко М. Ідеологія як теоретико — політична парадигма розвитку Культури. — К., Вид. “Генеза”. — 1993. — 242с.
2. Скуленко М. И. История политической пропаганды. — К., Лыбидь. — 1990. 160 с.
3. Королько В. М. Проблеми політичної реклами. Соціологія, теорія, методи, маркетинг. — 1998. — №6. — 160 с.

4. Слюсаренко А. Г. Нові політичні партії України. Довідник — К.; Знання. — 2000. — 157 с.
5. Політологія посткомунізму. Політичний аналіз посткомуністичних суспільств. — К., 1995. — С. 150.
6. Андрущенко В., Михальченко М. Указ. соч. — С. 15.
7. Феофанов О. Что может политическая реклама? // Вопросы истории. — 1991. — №12. — С. 27
8. Архив НРУ. Стенографічний звіт II зборів Народного Руху України. Виступ І. Заєця. — Арк. 33.
9. Архив НРУ. “Ухвали, заяви... Ухвали Координаційної Ради від 10 листопада 1991 року. — Арк. 27.
10. Архив НРУ. “Ухвали, заяви... Там само. — Арк. 71.
11. Архив НРУ. “Ухвали, заяви... Ухвала Координаційної Ради від 23 лютого 1992 року. — Арк. 33.
12. Архив НРУ. Положення про агітаційно — пропагандистську акцію “Рухівська хвиля. — Арк. 76.
13. Там само. — Арк. 79

М. І. Михайлуца

Одеський національний морський університет

**ХРИСТИЯНСЬКЕ МІСІОНЕРСТВО,
ОСВІТА ТА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ В “ТРАНСІСТРІЇ”
(1941–1944 рр.)**

Проблема стосунків, існування та співіснування, конформізму окремих соціальних груп в умовах окупації періоду Другої світової війни є цікавою, мало знаною і актуальною.

Політика окупаційної румунської влади, яка адмініструвала територію між Бугом і Дністром (т. з. “Трансїстрія”) у релігійній сфері по відношенню до місцевої освітянської інтелігенції була досить таки специфічною. Особливо коли мова йде про роль останньої у християнізації населення і в першу чергу учнівської та студентської молоді. Нашим завданням і є показати яким чином християнізація по-румунськи здійснювалась в освітніх закладах провінції Трансїстрія і яку роль відводила румунська церковна влада вчителям, університетській професурі у цьому процесі.

Релігійне питання і релігійна політика у Трансїстрії протягом 1941–1944 років в українській історіографії знаходиться у стані по-